

ЗВІТ

про виконання робіт у рамках контракту
QSM-2017-8-PA-CBR-expansion [Project “Support of Nature Protected Areas in Ukraine” BMZ Project
Numbers: 2011.6612.3 and 2013.6588.1] щодо розширення території Карпатського біосферного
заповідника в межах Тячівського району за рахунок букових пралісів і старовікових лісів, а також
господарських лісів для забезпечення потреб місцевого населення паливними дровами

Завдання щодо виконання робіт за умовами контракту:

Розробка повного пакету документів щодо розширення території КБЗ, що подається до
Міністерства екології та природних ресурсів України, який включає:

- наукове обґрунтування (у відповідності до “ПОЛОЖЕННЯ про встановлення єдиних вимог до проектів створення територій та об’єктів ПЗФ”, яке є чинним на період звітності);
- офіційний запит до Мінекології щодо розширення КБЗ,
- докладна карта території планового розширення,
- угоди з сусідніми землекористувачами,
- план зонування території (включаючи карту зонування) та
- висновки експертних установ щодо якості підготовленого обґрунтування.

Повний пакет юридичних та наукових документів щодо розширення території КБЗ до
Міністерства екології та природних ресурсів України повинен містити:

- підготовлених (вище зазначених) 6 розділів наукового обґрунтування (принаймні 31 сторінок
якісного наукового матеріалу),
- пов’язані із обґрунтуванням ГІС карти та ГІС шари, як зазначено вище для кожного розділу
(роздруковані та в електронному форматі),
- офіційний 2-5-сторінковий офіційний лист прохання щодо розширення, підтриманий
адміністрацією та науково-технічною радою КБЗ.
- детальна ГІС карта (щонайменше 1: 10 000 детальності) з визначеними межами території
розширення КБЗ з детальними характеристиками меж (1 карта, ГІС шари);
- детальна карта зонування території (щонайменше 1: 10000) з визначеними межами території
розширення КБЗ (1 карта, ГІС шари) та обґрунтуванням зон;
- угоди з сусідніми землекористувачами (двома підприємствами лісового господарства),
включаючи узгоджені межі;
- 2 зовнішні рецензії відповідних наукових установ та підготовлений звіт проекту (1 сторінка звіту
із включеною копією повного пакету правової та наукової документації щодо розширення
території КБЗ до Міністерства екології та природних ресурсів України).

Отримані результати за умовами контракту

Повний звіт складається зі Звіту про виконання робіт, «Наукового обґрунтування зміни меж
(розширення) території Карпатського біосферного заповідника в межах тячівського, Рахівського і
Хустського районів Закарпатської області» (Додаток 1) і списку додатків із їх копіями (Додаток 2).

У рамках виконаних робіт щодо контракту QSM-2017-8-PA-CBR-expansion підготовлено
наступні матеріали й документи:

- Карти зміни меж (розширення) території Карпатського біосферного заповідника за рахунок
земельних ділянок ДП «Мокрянське лісомисливське господарство» і ДП «Брустурянське
лісомисливське господарство» загальною площею 8272,5 га (Додаток 2, с. 13 і 16);
- Карти зміни меж (розширення) території Карпатського біосферного заповідника за рахунок
земель державних підприємств «Брустурянське лісомисливське господарство», «Хустське
лісове дослідне господарство», «Рахівське лісове дослідне господарство» і «Великобичківське
лісомисливське господарство» загальною площею 9532 га, які входять до складу КБЗ без
вилучення і передаються йому в постійне користування (Додаток 2, с. 16, 18, 21 і 24);
- Карти ситуаційних планів території розширення (зміни меж) КБЗ у Тячівському, Хустському
та Рахівському районах (Додаток 1, с. 5 і 6);
- Карти пропонованого зонування території розширення КБЗ у Тячівському, Хустському та
Рахівському районах (Додаток 1, с. 100-103);

- Погодження зміни меж (розширення) території Карпатського біосферного заповідника державними підприємствами «Мокрянське лісомисливське господарство» та «Брустурянське лісомисливське господарство» загальною площею 8272,5 га (Додаток 2, с. 11-12 і 14-15);
- Погодження передачі земель у постійне користування КБЗ державними підприємствами «Брустурянське лісомисливське господарство», «Хустське лісове дослідне господарство», «Рахівське лісове дослідне господарство» і «Великобичківське лісомисливське господарство» загальною площею 9532 га (Додаток 2, с. 14-15, 17, 19-20 і 22-23);
- Наукове обґрунтування розширення території КБЗ в межах Тячівського, Хустського і Рахівського районів загальною площею 17804,5 га. Воно включає 7 основних розділів, присвячених екологічним умовам, біорізноманіттю, зокрема раритетним видам і ценозам, лісовим екосистемам, соціально-екологічній характеристиці Проектної території. Також тут подано інформацію щодо обґрунтування схеми попереднього функціонального зонування Проектної території, екологічних і соціально-економічних наслідків розширення території КБЗ, розроблення економічних показників розвитку КБЗ у зв'язку з розширенням, зокрема розрахунок чисельності штатних працівників і коштів на утримання установи та її розвиток, а також заходів щодо впровадження природоохоронної, науково-дослідної, рекреаційної, господарської діяльності, охорони, відтворення та використання природних комплексів та об'єктів на 5-річний період. Загалом обсяг наукового обґрунтування розширення території КБЗ, включно з рисунками і додатками) складає 150 с. (Додаток 1);
- Картографічні матеріали щодо поширення рідкісних ценозів, видів флори і фауни; щодо геологічної будови, геоморфологічної структури, ґрунтів, гідромережі, ландшафтів, типів земляного покриву CORINE і структури лісів території розширення КБЗ (Додаток 1, відповідно, с. 9, 12, 17, 19, 20, 28, 37, 56 і 61);
- Експертні висновки щодо доцільності розширення території КБЗ – загалом 3, які надійшли з НЛТУ (м. Львів), УжНУ і ДПМ (м. Львів) (Додаток 2, відповідно, с. 25-26, 27-29 і 30-31).

Таким чином, усі роботи за умовами контракту QSM-2017-8-PA-CBR-expansion виконані в повному обсязі, у межах визначених термінів і у повній відповідності із технічним завданням.

Упродовж реалізації контрактних робіт виконано широкий спектр завдань, які включають:

- аналіз літературних джерел щодо території, яка планується під розширення Карпатського біосферного заповідника (КБЗ) за рахунок суміжних ділянок букових пралісів і старовікових лісів (далі – Проектна територія). Загалом опрацьовано понад 140 публікацій, внаслідок чого підготовлено огляди щодо абіотичного середовища, флори і рослинності та фауни і тваринного світу Проектної території, а також зроблено огляд об'єктів ПЗФ, які тут розташовані;
- аналіз архівних матеріалів із метою камерального виявлення потенційних осередків букових пралісів і старовікових лісів, у рамках якого опрацьовано матеріали лісовпорядкування для ДП «Мокрянське ЛМГ» в розрізі 5-ти лісництв (Тарасівське, Краснянське, Усть-Чорнянське, Русько-Мокрянське та Комсомольське) та ДП «Брустурянське ЛМГ» (Груниківське лісництво) за період з 1948 по 2012 роки. Також опрацьовано дані, отримані в рамках кількох масштабних міжнародних проектів. Мова йде в першу чергу про українсько-голландський проект “Праліси Закарпаття (Україна) як ядрові зони пан’європейської екологічної мережі”, який виконувався впродовж 2005-2007 років Карпатським біосферним заповідником у співпраці з Голландським королівським товариством охорони природи (KNNV) і фінансувався фондом VBI-MATRA Міністерства сільського господарства, природи і якості продуктів та Міністерства закордонних справ Нідерландів, а також про низку проектів із визначення пралісів і старовікових лісів, які реалізовувалися в Українських Карпатах із 2012 по 2017 рік під егідою WWF-DCP. За результатами аналізу архівних матеріалів підготовлено картографічні матеріали, які включають карту поширення пралісів на території гірського масиву Красна та на прилеглих ділянках, які були визначені в рамках українсько-голландський проект “Праліси Закарпаття (Україна) як ядрові зони пан’європейської екологічної мережі”, який виконувався впродовж 2005-2007 років Карпатським біосферним заповідником у співпраці з Голландським королівським товариством охорони природи (KNNV); карту поширення пралісів та старовікових лісів на території гірського масиву Красна та на прилеглих ділянках, які були визначені в рамках низки проектів, які реалізовувалися в Українських Карпатах із 2012 по 2017 рік під егідою WWF-DCP; карту

поширення потенційних старовікових лісів на території гірського масиву Красна та на прилеглих ділянках, які були визначені шляхом аналізу структури лісового покриву (крон) на супутникових картах веб-ресурсу Google Earth (2014 рік).

- проведення рекогносцирувальних польових робіт впродовж 5-7 вересня 2018 р., під час яких група фахівців, яка включала лісівників, ботаніків, зоологів та ландшафтознавців, здійснила виїзд в ДП «Мокрянське ЛМГ» з метою знайомства з Проектною територією, яка включає високогірні ділянки Тарасівського, Краснянського, Усть-Чорнянського, Русько-Мокрянського та Комсомольського лісництв. Під час поїздки встановлено наявність тут пралісів і старовікових лісів, визначено характер природокористування на прилеглих ділянках високогірних лук, взято на облік основні орієнтири та прив'язки до місцевості, які дозволять встановлювати своє місцезнаходження по відношенню до конкретних лісництв і їх кварталів. а також вибрано місця для стаціонарного базування під час основного етапу польових робіт;
- проведення основних польових робіт впродовж 17 вересня – 15 листопада 2018 р., які включали 7 експедиційних виїздів на Проектну територію в межах Тячівського і Хустського районів. Загальний обсяг робіт у рамках польових досліджень склав понад 130 людино/днів;
- організацію зустрічей з сільськими головами територіальних громад Тячівського району, у межах яких проводилося розширення території Карпатського біосферного заповідника, а саме Усть-Чорнянської селищної ради, Краснянської і Русько-Мокрянської сільських рад.

У рамках ідентифікації старовікових лісів і пралісів використано методику, розроблену Всесвітнім фондом природи (WWF) і затвердженій наказом Мінприроди України від 18.05.2018 р. за № 161 «Про затвердження Методики визначення належності лісових територій до пралісів, квазіпралісів і природних лісів», яка передбачає камеральну та польову фази робіт. Під час камерального етапу опрацьовано матеріали лісовпорядкування державних підприємств «Мокрянське лісомисливське господарство» та «Брустуриянське лісомисливське господарство», в результаті якого підготовлено перелік потенційних ділянок старовікових лісів і пралісів. В основі відбору бралися наступні таксаційні показники перспективних територій: група віку – наявність перестійних деревостанів; склад – відсутність екзотів; площа – понад 20 га і форма – ширина ділянки хоча б в одному з місць має перевищувати 200 м.

У рамках польового етапу перевірялася відповідність попередньо відібраних ділянок наступним ключовим індикаторам: видовий склад, тип поновлення, структура, присутність мертвої деревини, наявність слідів антропогенних впливів, а також відповідність камерально визначених просторових критеріїв щодо площі та форми. Загалом у процесі польових досліджень було закладено понад 550 пробних площ.

Аналіз отриманих даних проводився на основі ГІС-технологій із використанням програмного середовища ArcInfo. На їх підставі створено картосхему розміщення старовікових лісів і пралісів на Проектній території в межах хребта Красна, яка додається. Важливо зазначити, що у випадку, коли частина виділу, який аналізувався, не відповідала критеріям пралісів чи старовікових лісів, вона відсікалася і до уваги брався лише той фрагмент, який цілком відповідав зазначеним вище критеріям. Такий підхід є оптимальним, оскільки дозволяє ідентифікувати значно більші площі пралісів і старовікових лісів. Особливо це відчутно в приполонинних лісах, які зазвичай мають ознаки пралісів або старовікових лісів, але в той же час мають ознаки й наслідки різноманітних факторів антропогенних впливів у вузькій приполонинній екотонній смузі, зокрема в зоні контактів із субальпійськими луками.

Загалом у межах Проектної території в Тячівському районі обстежено лісів на площі понад 10 тис. га, серед яких пралісів ідентифіковано на площі 3984 га і старовікових лісів – на площі 412 га. Решту обстежених лісів – 6873 га – віднесено нами до господарських.

У рамках реалізації Проекту підготовлено повний комплект документації, включно з картографічними матеріалами, які дозволяють розширити територію КБЗ на 8272,5 га і передати в постійне користування установі 9532 га, які на сьогодні входять до складу КБЗ без вилучення. У результаті розширення території загальна площа Карпатського біосферного заповідника становитиме 66308,3 тис. га, з яких 49017,8 га будуть передані йому в постійне користування.

Згідно з проведеною інвентаризацією, на пропонованій території розширення виявлено 320 видів вищих судинних рослин, 173 види мохів, 364 види лишайників та близько 250 видів грибів-макротетів. Тут мешкає 208 видів хребетних тварин, та близько тисячі видів безхребетних,

вивчення яких триває. Тут виявлено місця перебування 71 виду представників фауни і місцезростання 44 видів флори (включно з грибами), що занесені до Червоної книги України (2009), а також наявність 7 раритетних фітоценозів, занесених до Зеленої книги України (2009). Важливо й те, що на пропонованій території розширення охороняється низка об'єктів природно-заповідного фонду України, які мають статус пам'яток природи і заповідних урочищ.

У рамках виконання завдань контракту було організовано зустрічі з головами територіальних громад Тячівського району, у межах яких проводилося розширення території КБЗ. Мова йде про голів Усть-Чорнянської селищної ради, Краснянської і Русько-Мокрянської сільських рад. На жаль, зустріч із головою Тарасівської сільської ради організувати не вдалося. Загалом на зустрічах було обговорено коло питань, пов'язаних із наслідками включення територій до складу біосферного заповідника. Найбільше голів територіальних громад цікавило як вплине заповідання даних територій на можливість проведення тут звичного для місцевого населення природокористування, як от випасання худоби, сінокосіння, заготівля грибів, лікарських рослин, дикоростучих плодів і ягід. Також до ключових тем перемовин відносилася й тема дров, оскільки усі населені пункти в зоні розширення КБЗ є не газифікованими. Підчас перемовин із головами сільських рад вагомим аргументом на користь включення зазначених вище територій до складу КБЗ зіграв факт, що основна їх частина знаходиться на значній віддалі від населених пунктів, що дозволяє уникати конфлікту інтересів у майбутньому. Зазначимо, що голови територіальних громад, розташованих поблизу ділянок під розширення, загалом схвально поставилися до перспективи включення цих територій до складу КБЗ.

Нижче наводимо перелік документів, копії яких містяться у Додатку 2.

1. Клопотання НУО «Рахів-Еко-Тур» до Мінприроди України щодо зміни меж (розширення) території Карпатського біосферного заповідника (КБЗ);
2. Витяг із протоколу засідання НТР КБЗ щодо схвалення клопотання до Мінприроди України щодо зміни меж (розширення) території КБЗ;
3. Лист НУО «Рахів-Еко-Тур» до начальника Закарпатського обласного управління лісового та мисливського господарства щодо підтримки зміни меж (розширення) території КБЗ;
4. Лист начальника Закарпатського обласного управління лісового та мисливського господарства до НУО «Рахів-Еко-Тур» щодо погодження зміни меж (розширення) території КБЗ;
5. Погодження зміни меж (розширення) території КБЗ ДП «Мокрянське лісомисливське господарство»;
6. Карта зміни меж (розширення) території КБЗ ДП «Мокрянське лісомисливське господарство»;
7. Погодження зміни меж (розширення) території КБЗ ДП «Брустурянське лісомисливське господарство»;
8. Карта зміни меж (розширення) території КБЗ ДП «Брустурянське лісомисливське господарство»;
9. Погодження зміни меж (розширення) території КБЗ ДП «Хустське лісове дослідне господарство»;
10. Карта зміни меж (розширення) території КБЗ ДП «Хустське лісове дослідне господарство»;
11. Погодження зміни меж (розширення) території КБЗ ДП «Рахівське лісове дослідне господарство»;
12. Карта зміни меж (розширення) території КБЗ ДП «Рахівське лісове дослідне господарство»;
13. Погодження зміни меж (розширення) території КБЗ ДП «Великобичківське лісомисливське господарство»;
14. Карта зміни меж (розширення) території КБЗ ДП «Великобичківське лісомисливське господарство»;
15. Експертний висновок щодо доцільності розширення території КБЗ із НЛТУ (м. Львів) від професора В. Лавного;
16. Експертний висновок щодо доцільності розширення території КБЗ із Ужгородського НУ від доцента В. Чумака.
17. Експертний висновок щодо доцільності розширення території КБЗ із ДПМ НАН України (м. Львів) від к.б.н., с.н.с. В. Різуна.